

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов і перекладу
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

ОГЛЯД РЕЦЕПЦІЇ ТВОРЧОСТІ Ч. ДІККЕНСА ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦЕМ І. ФРАНКОМ І ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЇХНІХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ (КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ)

Світовий літературний процес – це закономірна послідовна зміна художніх явищ певного рівня на інші, більш високоякісні, з характерними часовою та просторовою формами буття, у процесі якої відбувається взаємопроникнення літератур. Звісна річ, українська література XIX–XX ст. розвивалася не ізольовано, а в тісному контакті з іншими, для неї характерні феномени, як суто національні, так і загальноєвропейські.

До міжлітературних зв'язків належить творча рецепція, впливи одних митців на інших: від прямого копіювання образів і сюжетів, стилістичних прийомів до глибокого творчого засвоєння, коли запозичені мотиви органічно вплітаються в тканину національного художнього твору. Звичайно, механічне перевтілення художніх явищ мало місце в історії літератури, можливо, навіть відіграло певну позитивну роль, однак це справа минулого, яка на сучасному етапі розвитку порівняльного літературознавства не є предметом зацікавлення. Натомість творче осмислення мистецького доробку інших країн слугує збагаченню національної літератури й активно піддається вивченню компаративістами. Відомий компаративіст Діоніз Дюришин слушно зауважив, що «загалом ми розуміємо національну літературу як історичну категорію, яка зазнає змін у ході історії. Модифікації її розвитку зазнають інколи дуже дивних змін, які є вдячним підґрунтям для компаративістських досліджень» [6, с. 311]. Саме компаративістика, яка посідає належне місце серед інших галузей літературознавства, встановлює міжлітературні зв'язки та досліджує типологічні особливості в контексті світової літератури.

Отже, завданням розвідки є, з одного боку, дослідити процес проникнення творів англійського митця в українське середовище, зокрема в літературно-критичну спадщину І. Франка, а також установлення ідейно-естетичних принципів, якими керувався український критик, літературознавець, письменник під час оцінювання творчого доробку Ч. Діккенса; з іншого боку, проводячи типологічно-порівняльний аналіз творчості обох митців, зрозумівши загальні закономірності суспільно-історичного та літературно-художнього розвитку Англії й України, з'ясувати типологічні спільності та відмінності художнього зображення у творах обох митців щодо проблеми виховання й освіти. Для дослідження обрано романи Ч. Діккенса «Життя та пригоди Ніколаса Нікклбі», «Життя Девіда Копперфілда» та оповідання І. Франка «Отець-гуморист», «Schönschreiben».

Зазначимо, що педагогічні погляди Ч. Діккенса описані в багатьох розвідках. Праці англійських й американських авторів Джеймса Х'юза [18], Філа Колінза [15] містять багато фактичного матеріалу про діяльність Ч. Діккенса як педагога.

Постать І. Франка-педагога також неодноразово була об'єктом вивчення дослідників. Український письменник «приділяв велику увагу питанням освіти і виховання підрастаючого покоління, розглядаючи їх як могутню зброю у боротьбі за національне визволення і створення незалежної української держави» [12, с. 59]. У 1960-х рр. вийшли ґрунтовні монографії, присвячені літературо-педагогу, серед яких – «Іван Франко і сучасна йому педагогічна думка в Галичині» (В. Савинець) [11], де український прозаїк зображений як людина прогресивних поглядів, як борець за рівноправ'я в суспільстві; «Педагогічні ідеї Івана Франка» (В. Сміль) [13], у якій ідеться про чинники, що впливали на формування освітніх ідеалів письменника, а також детально аналізуються твори, у яких описані навчальні заклади Галичини кінця XIX ст. Розвідка І. Кравченка, В. Лутфулліна демонструє, що І. Франко наполегливо боровся за право дітей і молоді навчатися українською мовою [8]. Проблема присутності авторської особистості в дитячій «малій прозі» І. Франка порушується В. Гуменною, М. Гуменним [4; 5]; образ учителя в його художньому доробку – об'єкт розгляду Д. Скільського [12].

Варто зазначити, незначною є кількість досліджень компаративістського плану про творчість Ч. Діккенса та І. Франка, тому цей типологічний аналіз має актуальний характер. І. Франко в міру об'єктивних можливостей вивчав зарубіжну літературу, писав свої зауваження та висловлював роздуми щодо творчості іноземних митців. Він зараховував Ч. Діккенса до найталановитіших, до тих, хто йде в ногу з часом.

Звісна річ, перший період рецепції українським красним письменством творчого доробку Ч. Діккенса на українських теренах не був надто інтенсивним і продуктивним через об'єктивні причини: обмежена кількість перекладного матеріалу англійського письменника, яка потрапляла до рук українського читача, і його невисока художня якість. Творче засвоєння доробку Ч. Діккенса в цей період має опосередкований характер, оскільки проміжним елементом слугує російська література.

Перше знайомство українського майстра слова з популярним англійським митцем відбулося ще в роки навчання в Дрогобицькій гімназії. Про цього письменника він довідався від батька свого шкільного товариша Лімбаха. В автобіографічному оповіданні «Гірчичне зерно (із моїх споминів)» читаємо: «Хто не знає Діккенса, той властиво не знає нічого з літератури, не має смаку, не має очей» [14, т. 21, с. 322].

Перший твір Ч. Діккенса, який прочитав І. Франко, – це «Посмертні записки Піквікського клубу» (у німецькому перекладі). У листі до М. Драгоманова він писав, що «від 6-го класу почав збирати собі власну бібліотеку, в котрій, крім комплекту Міллера, Клопштока, Шекспіра, мав ... і Діккенса» [14, т. 49, с. 243]. Навчання у Львівському університеті не приносило задоволення студенту, який прагнув живих знань, довелося працювати самостійно в залах бібліотек. І. Франко розчарувався, відчув огиду й почав шукати знання поза університетом, читав Ч. Діккенса, Л. Толстого та Е. Золя. Окрім художніх творів, українському літератору також була відома критика, присвячена творчості англійського романіста. У бібліотеці І. Франка знайдено «Вестник Европы» за 1872 р., у якому надруковано статтю дослідника Л. Полонського «Дитинство і молодість Діккенса».

Великою заслугою українського прозаїка стала боротьба за поширення творчості західноєвропейських і російських митців, зокрема Ч. Діккенса, О. Бальзака, Г. Флобера, Е. Золя, А. Доде, І. Тургенева, І. Гончарова, Л. Толстого. Він позитивно оцінював сучасні течії літератури: «Тільки реалізм і натуралізм, зародившись первісно в Англії в творах геніальних ідеалістів Байрона, Шеллі, розвившись пишню в творах Діккенса і Теккерей і виробившись у Франції під пером великих майстрів стилю та мономанів детальної обсервації і безстрашного аналізу людської душі і людських суспільних відносин, розіллявся по всій Європі могутньою хвилею, що заіскрилася сотками сильних талантів і сплodiла літературу, яка надовго лишиться славою і окрасою XIX віку» [14, т. 28, с. 508]. У статті «Темне царство» І. Франко зазначив, що «такий самий поворот до реалізму та до порушування суспільних питань у літературі доконували в Англії Діккенс («Різдяні повістки») і Теккерей...» [14, т. 26, с. 133]. Учений уважає, що «наукова підкладка» забезпечує довговічність Діккенсу, Бальзаку, Флоберу, Золя, Тургеневу, Гончарову, Льву Толстому, Фрейтагу, Шпільгагену. На думку українського критика, Ч. Діккенс був одним із тих, хто заклав «підвалини нової реалістичної школи». Беручи до уваги велику кількість висловлювань І. Франка щодо творчості англійського прозаїка, спостерігаємо, що вони містять високу оцінку та засвідчують глибоке розуміння значення художньої спадщини останнього.

І. Франко наголошує, що, на відміну від Діккенса та Брет-Гарта, Еміля Золя «не можна зачислити до талантів, котрі мають властивість швидко завойовувати собі славу і визнання не лише за кордоном, а й у власній вітчизні» [14, т. 26, с. 96]. Описуючи життя і творчість Гауптмана, І. Франко пише, що німецький письменник після тривалої творчої перерви почав писати автобіографічну повість у дусі Діккенсового «Девида Копперфілда». Отже, коли український літературознавець пише про інших майстрів слова, то опирається саме на творчу особистість Ч. Діккенса, проводить порівняння з його творами, цим самим доводячи важливість його літературної спадщини.

Ч. Діккенс та І. Франко – корифеї світової літератури, в скарбниці якої вони внесли десятки томів талановитих творів із незабутніми героями. Вони розуміли, що починати будувати нове суспільство потрібно з реформи освітніх закладів, у яких навчається майбутнє покоління. Гіркий досвід шкільних років обох митців змусив їх донести до спільноти реальний стан речей у навчальних закладах і закликати до змін.

Історичні джерела свідчать, що в Україні до 1867 р. вчителі мали право тілесно карати школярів. Наприклад, маленький Іван Франко з Нагуєвичів навчався в школі отців Василіан у Дрогобичі, де биття «різкою» застосовувалось як найефективніший метод педагогіки. Школи з такою репутацією навіювали острах навіть на тих дітей, які ще не вступили до них.

Варто наголосити, що постать англійського письменника серед його сучасників була надзвичайно авторитетною. Письменник бере активну участь у боротьбі за реформу народної освіти у своїй країні в 30–70 рр. XIX ст. Слушно зазначає Н. Михальська, що «Діккенс глибоко хвилював стан шкільної освіти в Англії» [10, с. 34]. У романі «Життя та пригоди Ніколаса Нікклбі» митець вступає в боротьбу з наявними в школах для бідних порядками. Він береється не тільки за художнє вирішення проблеми, також активно включається в рух із перегляду форм і методів освіти. Щоб переконатися в ганебному становищі шкіл, письменник відвідує одну з типових установ Йоркшира, якою керує містер Шоу, відомий судовими процесами, розпочатими проти нього батьками дітей, котрі осліпли в результаті нехтування їхнім здоров'ям. Ч. Діккенс надав персонажу роману директору школи Дотбой-холу Сквірсу портретну схожість із Шоу, який став його прообразом. Широкий суспільний резонанс, породжений виходом твору, змусив уряд провести офіційне розслідування, яке підтвердило жахливу картину знущань над дітьми. Відтак були вжиті заходи для усунення цього свавілля.

У творчому доробку І. Франка, присвяченому темі освіти й виховання, зокрема в оповіданнях «Олівець», «Грицева шкільна наука», «Малий Мирон», «Schönschreiben», «Отець-гуморист», зображено нужденну убогість шкіл, учителів-непрофесіоналів, які необізнані з методикою навчання та виховання, а тільки б'ють дітей, уселяючи в них страх і відразу, не дають ніяких знань. Усі ці непривабливі картини змальовані з життя галицьких шкіл. Як стверджує Д. Скільський, «дітей не навчали, а мучили, калічили їхні душі, убивали всі природні здібності, кращі людські якості» [12, с. 59].

Усе сказане вище демонструє суспільно-типологічні та психолого-типологічні причини звернення обох майстрів слова до теми виховання й освіти дітей. Як стверджує компаративіст А. Волков, «надзвичайно вдячний матеріал для зіставлень дає тематика» [3, с. 481]. Спільні риси тематики досліджуваних творів обох митців сприяють проведенню типологічно-компаративного аналізу. «Типологія – це «спільність», «аналогія», навіть «подібність», це вчення про типи, про явища однієї, двох, а найчастіше декількох літератур, об'єднаних близькими, спорідненими рисами й тенденціями, переважно незалежними (своїм виникненням) одне від одного» [2, с. 9]. Отже, ми зупинимося на дослідженні художнього втілення проблеми освіти у творчості Ч. Діккенса та І. Франка.

Ч. Діккенс, на відміну від І. Франка, описував у творах закриті школи-пансіони, де діти не тільки навчалися, а й жили, тобто тут було ще більше випадків принижень та утиску прав дитини. Окрім побиття різками й моральних знущань на уроках, школярі зазнавали утисків і після них. Діти перебували в жахливих умовах, страж-

дали від постійного голоду, фізичних недуг, пограбувань. Тому в романах Ч. Діккенс подає описи приміщень шкіл, класних кімнат. Будівля Дотбой-холу («Ніколас Нікклбі») – це «довгий, одноповерховий, холодний на вигляд дім, із розкиданими позаду дворовими прибудовами, до яких прилягає комора та конюшня» [17, с. 77]. Класна кімната у школі Селем-хауз («Ніколас Нікклбі») справила на головного персонажа враження «найсумнішого покинутого місця» у світі [17, с. 77]. Це була довга кімната з трьома рядами партій і шістьма рядами лав, де на брудній підлозі валялись обривки старих зошитів для правопису і творів.

Натомість в оповіданнях І. Франка “Schönschreiben” й «Отець-гуморист» не знаходимо зображення зовнішнього вигляду навчальних установ. Автор обмежується передачею атмосфери і плину уроку, характеристикою малоосвічених учителів, які вдаються до антипедагогічних методів виховання та навчання.

На портретних характеристиках негативних персонажів, педагогів-тиранів виділені жорстокі риси. Наприклад, у містера Сквірса з роману «Ніколас Нікклбі» Ч. Діккенса було тільки одне око, «обличчя з боку, де не було ока, було в зморшках і складках, що надавало обличчю Сквірса похмурого вигляду» [17, с. 30]. Художньо переконливим видається образ містера Крікла з роману «Девід Копперфілд», який одразу й назавжди запам’ятовується молодому Деві. Хлопця вразила відсутність голосу в директора школи, який зовсім не говорив, а сипів [16, с. 81]. На думку В. Мацапури, «зображення духовного стану героя «зсередини» доповнюється його характеристиками «ззовні». При цьому, як уважає дослідниця, велику роль «відіграють авторські психологічні характеристики, психологічні портрети, пейзажі, ремарки в драматичних творах» [9, с. 42].

Відомо, що більшість позитивних і негативних образів український письменник змалював із натури. Наприклад, в оповіданні І. Франка «Отець-гуморист» радість дітей щодо приходу нового вчителя-гумориста отця Телесницького швидко згасла. Зовнішність цього героя суперечить настрою дітей, насторожує читача. Чорна ряса заширока на нього, так що його худе тіло теліпалося в ній, «мов доспіле горохове зерно в розбухлім, зеленім іще стручку» [14, т. 21, с. 290]. Проте очікуваної веселості, яка лине із серця, діти не помітили. На думку М. Гуменного та В. Гуменної, прозаїк «прагнув до відбору таких деталей портрета і поведінки героя і ситуацій, які неначе опредмечували певні порухи душі» [5, с. 35].

Твір “Schönschreiben” І. Франка розпочинається сценою, де залякані школярі очікують свого вчителя, наче «грізного царя». Але прийшла людина, зовсім не схожа на царя: чоловік середнього росту з «круглою баранячою» головою, з «гішпанською борідкою». З його широке лице і широкі, міцно розвинені вилиці враз надавали йому вираз тупої упертості і м’ясоїдності» [14, т. 18, с. 86]. У цьому описі автор «використовує «шевченківську» лаконічну характеристику, яка часто складається із двох-трьох ознак зовнішності і поведінки» [5, с. 35]. Справді, декілька деталей дають змогу уявити людину загалом. Зазначимо, що основне призначення портрета, на думку В. Кузьменка, «дати читачеві зорове уявлення про дійових осіб» [8, с. 187]. Можна прослідкувати в порівнюваних творах, що нетипова зовнішність розкриває, унаочнює внутрішню сутність героїв. Отже, під час створення візуального образу обидва митці тяжіють до гіперболізації в портретуванні та до статичного зображення.

Ці персонажі – мучителі дитячих душ, садисти-тирани, які не відповідали вимогам своєї професії ні на моральному, ні на інтелектуальному рівні. Більшість із них стали педагогами випадково. Наприклад, містер Крікл, директор Селем-хаузу (його прообразом був Уїлльям Джонс, директор Веллінгтонської академії, де навчався Ч. Діккенс) у минулому торгував хмелем у Боро, а після банкрутства відкрив пансіон на гроші місіс Крікл.

Пан Валько з оповідання І. Франка “Schönschreiben”, учитель із «красного писання» – світський чоловік, колишній економ чи наставник, йому «ще й досі здається, що він був економ: хоч із нагайкою ходити тепер не випадає» [14, т. 18, с. 85]. Промовисто, що персонажі – містер Сквірс, містер Крікл, пан Валько та отець Телесницький – схожі між собою поведінкою. Доказом антигуманної поведінки освітян слугують такі рядки. Містер Крікл зайшов до класу, подивився на дітей, наче велетень у казці, який оглянув своїх полонених. Він одразу зайнявся вихованням новенького Деві Копперфілда. Відкривши свій рот, він запитував, чи його зуб – ікло або корінний, і чи він може вкусити. Розмова супроводжувалась ударом тріски по дитячій спині так, що той «корчився від болю» [16, с. 89]. Юному головному героєві здавалося, що на світі ніхто так не любив своєї професії, як він. Слушно помітила Н. Михальська, дослідниця творчості Ч. Діккенса, що він завжди «зображує дітей жертвами чинної системи виховання, вихователів – жорстокими неуками, а шкільні порядки настільки нерозумними, нелюдяними, що вони якнайсумніше впливають на здоров’я та розумові здібності учнів» [10, с. 34].

Отець Телесницький із Франкового оповідання «Отець-гуморист» мав великий талант у досконалому володінні невеличкою (всього на півметра) тростинкою: «Час від часу він посміхався, смакуючи «спомини, що будилися в його душі при свисті тростинки» [14, т. 18, с. 296]. Окрім глуму та покарань, урок цього освітянина не давав дітям нічого корисного. Учні виходили по черзі на середину класу й читали по два-три речення. Коли хто помилявся в читанні, о. Телесницький підхлюпував помилку, «повторяв її на різні лади, стараючись довести її ще більше до карикатури» [14, т. 18, с. 292]. Діти вивчили в граматиці тільки «деклінації та кон’югації», проте помітили, особливо ті, «що мали швидше око і не дрімали в часі науки» [14, т. 18, с. 293], що навіть для такого низького учнівського рівня викладачеві бракувало знань.

Учитель із «красного писання» (“Schönschreiben”) тільки зайшов до класу, як почав помахувати «тростиновою вигинчастою паличкою». Залякавши учнів, Валько перейшов до викладу матеріалу. Він узяв у руки крейду, почав писати «букви, малі й великі, самоголосні й суголосні, без ніякого, впрочім, значення» [14, т. 21, с. 87]. Далі дійшов до слів і цілих речень. Вичерпавши свою мудрість, «показавши вповні своє знання красного писання в численних викрутасах та довгих, як світ, і рівних, як ковбаси, хвостиках» [14, т. 21, с. 87], педагог поклав крейду й наказав писати. Навчання було недовгим і, як бачимо, малокорисним.

Автор повідомляє читачеві, що «його наукова діяльність в тій хвилі щасливо скінчилася, – тепер починалася його економічна діяльність» [14, т. 21, с. 87]. Валько почав свій обхід. Його жертвою став школяр-єврей, який писав «узадгузь». Пан-учитель покликвав найбільших і найдужчих хлопців розправитись із «жидом». «Болочий вереск Йонки лунав посеред мурованих стін василіанського монастиря» [14, т. 21, с. 88].

Схожі речі відбуваються в англійських навчальних закладах, описаних Ч. Діккенсом. У школі Селем-хауз діти були тихі та сумні. Не чути ні шуму, ні криків, звичних для класних кімнат. Діти сиділи скорчившись і дрижали, ніби не мали сили рухатися. З'явився містер Сквірс. Педагог мав розумний вигляд, ніби досконало вивчив зміст усіх книг і міг напам'ять повторити кожне слово. Тут застосовується практичний метод навчання, правильна система виховання. Один учень протирає вікно. У цьому полягає сутність навчання. «Про-ти-рати – протирати, ді-слово, дійсний спосіб, робити чистим, прочищати» [16, с. 90]. Спочатку діти читають у книзі, а потім виконують те, про що дізналися. Як слушно зазначив Д. Скільський, такі «наставники» перетворюють «своє вчителювання в суцільний ланцюг побоїв і знущань над беззахисними дітьми» [12, с. 59]. Бачимо, що тогочасна система освіти як в Англії, так і в Україні базувалася на роботі педагогів-невігласів, які отримували насолоду, коли фізично знущалися над школярами, не маючи й найелементарнішої педагогічної підготовки.

Компаративний аналіз романів «Ніколас Нікклбі» та «Девід Копперфілд» Ч. Діккенса й оповідань «Отець-гуморист» і «Schönschreiben» І. Франка, проведений на конкретних фактичних матеріалах, виявив суголосність творів у доборі проблеми. Обидва митці створили негативні образи педагогів-тиранів, зображаючи їхні портрети потворними завдяки засобам сатиричного зображення та перебільшення, щоб викликати читацький осуд; порушили проблему фізичного й морального знущання вчителів над учнями; відтворили атмосферу жорстокості та знущання в навчальних закладах. Наявність спільних мотивів, їх типологічна схожість зумовлені суспільно-політичними умовами, у яких писалися твори, етично-моральними й естетичними засадами, якими керувалися митці під час творчого процесу. Виявлення спорідненої теми у творчості обох митців заохочує до подальшого вивчення поетикальних особливостей порівнюваних творів.

Творчість І. Франка зазнала опосередкованого впливу спадщини Ч. Діккенса, проте тут йдеться не про наслідування, а про своєрідність художніх особливостей порівнюваних творів. Підводячи підсумок, зазначимо, що критик-науковець І. Франко адекватно розуміє роль Ч. Діккенса в становленні англійського реалізму, правомірно говорячи про нього як одного з найталановитіших західноєвропейських майстрів слова. Йому імпонує «тенденційність» англійця, який, замість соціально-політичних аргументів, поширює прогресивні ідеї між людьми художньо-виражальними засобами. Вищенаведений фактичний матеріал демонструє творче переосмислення, трансформацію художньо-образного мислення англійського романіста в творчості українського прозаїка.

Література:

1. Будний В. Порівняльне літературознавство : [підручник] / В. Будний, М. Ільницький. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 430 с.
2. Вервес Г.В. В інтернаціональних літературних зв'язках: питання контексту / Г.В. Вервес. – К. : Дніпро, 1983. – 383 с.
3. Волков А. Рівні порівняльного дослідження / А. Волков // Лексикон загального та порівняльного літературознавства. – Чернівці, 2001. – С. 481–483.
4. Гуменна В. Проза І. Франка: своєрідність дитячих оповідань / В. Гуменна // Лиш боротись – значить жити. – Одеса, 1987. – С. 49–51.
5. Гуменний М. Авторські характеристики і образна система І. Франка (на матеріалі дитячих оповідань) / М. Гуменний, В. Гуменна // Українська мова і література в школі. – 1999. – № 2. – С. 34–37.
6. Дюришин Діоніз. Світова література пером і долотом: вихідні методологічні поняття й принципи / Діоніз Дюришин // Сучасна літературна компаративістика: стратегії і методи. Антологія. – К. : Вид. дім «КМА», 2009. – 311 с.
7. Кравченко І. Погляди Івана Франка на розвиток системи освіти в Україні / І. Кравченко, В. Лутфуллін // Педагогічні науки : зб. наук. пр. / Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка ; редкол.: Микола Степаненко та ін. – Вип. 2 (58). – Полтава : ПНПУ ім. В.Г. Короленка, 2013. – С. 136–144.
8. Кузьменко В. Портрет / В. Кузьменко // Кузьменко В. Словник літературознавчих термінів / В. Кузьменко. – К., 1997. – 229 с.
9. Мацапура В. Літературний психологізм та його роль у художньому творі. Основні форми і прийоми / В. Мацапура // Всесвітня література та культура. – 2000. – № 1. – С. 41–43.
10. Михальская Н. Чарльз Диккенс. Очерк жизни и творчества / Н. Михальская. – М. : Учпедгиз, 1959. – 124 с.
11. Савинець В. Іван Франко і сучасна йому педагогічна думка в Галичині / В. Савинець. – Львів : Універсвидав, 1961. – 98 с.
12. Скільський Д. «Учителем школа стоїть» (особа вчителя у творчості І. Франка) / Д. Скільський // Рідна школа. – 2000. – № 10. – С. 59–62.
13. Смаль В. Педагогічні ідеї Івана Франка / В. Смаль – К. : Радянська школа, 1966. – 186 с.
14. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. / І. Франко. – К. : Наук. думка, 1976–1986.
15. Collins Ph. Dickens and Education / Ph. Collins. – London : Macmillan, 1963. – 112 p.
16. Dickens Ch. David Copperfield / Ch. Dickens. – London : Random House, 1997. – 891 p.
17. Dickens Ch. The Life and Adventures of Nicholas Nickleby / Ch. Dickens. – London : Random House, 1997. – 843 p.
18. Hughes J. Dickens as an educator / J. Hughes. – New York, 1901. – 215 p.

Анотація

**Л. БОГАЧЕВСЬКА. ОГЛЯД РЕЦЕПЦІЇ ТВОРЧОСТІ Ч. ДІККЕНСА
ЛІТЕРАТУРОЗНАВЦЕМ І. ФРАНКОМ І ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ЇХНІХ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ (КОМПАРАТИВНИЙ АСПЕКТ)**

У статті досліджується спільне й відмінне в тематиці творів Ч. Діккенса та І. Франка на типологічно-порівняльному рівні. Виявлено, що спільні мотиви, їх типологічна схожість зумовлені суспільно-політичними умовами, у яких писалися твори, етично-моральними й естетичними засадами, якими керувалися митці під час творчого процесу. Творчість І. Франка зазнала опосередкованого впливу спадщини Діккенса.

Ключові слова: спільні мотиви, типологічна схожість, відмінні риси.

Анотация

**Л. БОГАЧЕВСКАЯ. НАБРОСКИ РЕЦЕПЦИИ ТВОРЧЕСТВА Ч. ДИККЕНСА
ЛИТЕРАТУРОВЕДОМ И. ФРАНКОМ И ТИПОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ
ИХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ (СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ)**

В статье исследуются общности и различия тематики произведений Ч. Диккенса и И. Франка на типологически-сравнительном уровне. Выявлено, что наличие общих мотивов, их типологическое сходство обусловлены общественно-политическими условиями, в которых писались произведения, нравственно-моральными и эстетическими принципами, которыми руководствовались художники во время творческого процесса. Творчество И. Франка подвержено косвенному влиянию наследия Ч. Диккенса.

Ключевые слова: общие мотивы, типологическое сходство, отличительные черты.

Summary

**L. BOHACHEVSKA. SKETCHES OF RECEPTION
OF CHARLES DICKENS' LITERARY HERITAGE BY IVAN FRANKO AS A CRITIC
AND TYPOLOGICAL FEATURES OF THEIR ARTISTIC WORKS (COMPARATIVE ASPECT)**

The article investigates the differences and community topics and works of Charles Dickens and Ivan Franko on typological comparative level. Presence of common motifs of typological similarity due to socio-political conditions in which the works were written, ethical, moral and aesthetic principles that guided the artists during the creative process. I. Franko's literary works underwent indirect effect by the artistic heritage of Ch. Dickens.

Key words: common motifs, typological similarities, differences.